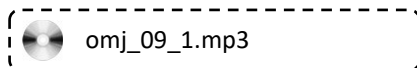


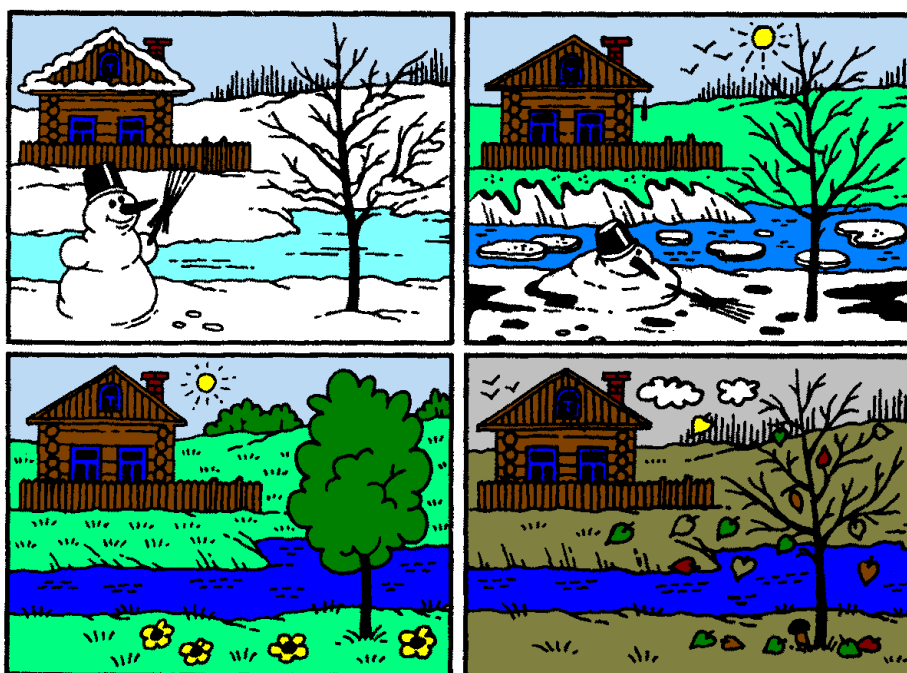
9. Индешымше урок: Идалык жап



I. Text

Таче Ануш йочасадыш кая. Воспитатель Ануш дене идалык жап нерген кутыра.

- Воспитатель: – Ануш, идалыкыште мыняр идалык жап?
- Ануш: – Нылыт: теле, шошо, кенеж, шыже.
- Воспитатель: – Тый могай идалык жапым эн чот йоратет?
- Ануш: – Телым.
- Воспитатель: – Тыланет теле молан келша?
- Ануш: – Телым лум лумеш. Мланде ош мамык төшакла коеш. Эше телым издер да ече дене мунчалташ лиеш, телым мый У ий пайремым йоратем. Йүштө Кугыза толеш, пөлекым конда.
- Воспитатель: – А теле почеш мо толеш?
- Ануш: – Кенеж.
- Воспитатель: – Йонгылыш лият. Вет теле деч вара шошо толеш.
- Ануш: – Чынак, чынак, ончыч шошо толеш, а вара кенеж.
- Воспитатель: – А шошыжо кенеж деч мо дене ойырте малтеш?
- Ануш: – Шошым лум шула. Шошо кече тулшолла йошкарген лектеш. Шокшо эл гыч кайык-влак чонештен толыт. Пушенге-влак ужаргат. А кенежым игече шокшырак. Кенежым чодыраште түрлө саска шочеш.
- Воспитатель: – Ануш, а шыже нерген мом каласен керат?
- Ануш: – Шыжым кече шагал ырыкта. Чүчкыдын йүр йүреш, мардеж пуа, кайык-влак шокшо вельш чонештен каят.



II. Vocabulary

вел	side, direction, region	ончыч(ын)	before, earlier; ago
вет	for, so, indeed, probably (particle)	ош(о)	white
воспитатель	(here:) kindergarten teacher	пайрем	festival, holiday, celebration
деч	from, of	почеш	after, behind
жап	time	пөлек	present, gift
идалык	year	пуаш (-эм)	to blow
идалык жап	season	пушенге	tree
издер	(small) sled	саска	fruit
издер дене	to sled, to go	тельым	in winter
мунчалташ (-ем)	sledding	төшак	feather bed
йонылыш	mistake; mistaken, false	тулшол	hot coal
йонылыш	to be mistaken, to be wrong	у	new
лияш (-ям)		У ий	New Year's Day
йошкаргаш (-ем)	to become red	ужаргаш (-ем)	to become green
йүр	rain	чодыра	forest, woods
йүр йүреш	it's raining	чонешташ (-ем)	to fly
йүраш (-ам)	to rain	чонештен	to fly away
Йүштө Кугыза	Grandfather Frost	каяш (-ем)	
кайык	bird	чонештен	to come flying, to arrive by air
каласаш (-ем)	to say, to speak, to tell	толаш (-ам)	
кенеж	summer	чот	very, a lot, strongly
кенежым	in summer	чүчкыдын	often
керташ (-ам)	to be able to /see III.1./	чын	truth; true, correct
кондаш (-ем)	to bring	чынак	actually, really, truly, in fact
кояш (-ям)	to resemble, to look like; to be visible; to appear	шагал	little, a little, few
кугыза	(paternal) uncle; old man	шочаш (-ам)	to be born, to arise; to come up, to grow
лекташ (-ам)	to go, to leave; to come up (sun)	шошо	spring
мамык	down, down feather	шошым	in spring
мардеж	wind	шулаш (-ем)	to melt
мланде	earth, land, soil	шыже	fall, autumn
молан	why	шыжым	in fall, in autumn
нерген	about, on	ырыкташ (-ем)	to warm, to heat
ойыртемалташ (-ам)	to differ, to be different from	эл	country, land
		эн	the most (superlative) /see III.5./

III. Grammar

1. Gerund in *-н* (affirmative instructive gerund):

Gerunds – converbs in some sources – are verbal forms that occur as adverbial complements to other verbs. There are several different gerunds in Mari; the gerund in *-н* is by far the most commonly used, and has by far the widest range of applications.

a) Formation: To form the gerund in *-н* drop the infinitive ending *-аш* and add the ending *-ын* to first conjugation verbs and *-ен* to second conjugation verbs. In accordance with the general rules, the ending *-ен* of the second conjugation is stressed, whereas the ending of the first conjugation with the reduced vowel (*-ын*) is not.

Conjugation I		Conjugation II	
Infinitive	Gerund in <i>-н</i>	Infinitive	Gerund in <i>-н</i>
лудаш	лудын	йошкаргаш	йошкарген
кочкаш	кочкын	шулаш	шулен
колышташ	колыштын	эрташ	эрген
толаш	толын	илаш	илен

Note that the ending of the gerund in first conjugation verbs (*-ын*) can optionally be omitted after many polysyllabic stems. Thus, the gerund of *нумалаш* ‘to bring, to carry’ can be *нумалын* or *нумал* and the gerund of *тунемаш* (*-ам*) ‘to learn, to study’ can be *тунемын* or *тунем*. The ending for second conjugation verbs (*-ен*) is never dropped.

Note the spelling of the gerund of verbs ending in /j/ or in a vowel: *лияш* (*-ям*) > *лийын*, *каяш* (*-ем*) > *каен*, *пуаш* (*-эм*) > *пуэн*.

b) Usage of the gerund: The gerund in *-н* is a very common form in Mari and can be used in different ways.

b1) Adverbial: The gerund in *-н* can be used as a free adverbial in a sentence, much as the English gerund in *-ing*.

Ивук, книгаг <u>налын</u> , школыш кая.	Taking the book, Ivuk leaves for school.
Ануш <u>куржын</u> толеш.	Anush comes running.

Often, instead of using two finite verbs one will appear as a gerund. The two actions can occur simultaneously or one after another.

Мом те ыштеда? <u>Кочкын</u> шинчена.	What are you doing? Sitting and eating.
Тый тыште мом ыштет? Тыйым <u>вучен</u> шинчем.	What are you doing here? Sitting waiting for you.
Библиотекеште книгаг <u>налын</u> , мый мӱнгыш каем.	After taking out a book at the library, I'll go home.

b2) Gerund with auxiliaries: The gerund in *-н* frequently occurs in auxiliary constructions (*converb constructions* and *paired verbs* in some sources), i.e., constructions with auxiliary verbs. Auxiliary verbs are verbs that add functional or grammatical information to another verb, such as English *can*, *may*, *will*, etc. While these English auxiliaries (and many auxiliaries in Mari, such as *кӱлеш* ‘(one) must’) are used in connection with the infinitive, some

auxiliaries in Mari require a gerund in *-н* as their complement. In these constructions, it is always the auxiliary verb that is inflected for person, number, tense, and mood, while the gerund remains unchanged. In line with general word order tendencies, auxiliaries tend to follow their complements in Mari.

One can make a rough distinction based on what sort of functional information the auxiliary verb indicates.

Modal:

Some verbs denoting a capability or ability, such as *керташ (-ам)* ‘to be able to’, are coupled with the gerund in *-н*.

Positive	Negative	Translation
Мый <u>толын</u> кертам.	Мый <u>толын</u> ом керт.	I can/cannot come.
Тый <u>вучен</u> кертат.	Тый <u>вучен</u> от керт.	You can/cannot wait.
Тудо <u>полшен</u> кертеш.	Тудо <u>полшен</u> огеш (ок) керт.	(S)he can/cannot help.
Ме <u>лудын</u> кертына.	Ме <u>лудын</u> огына (она) керт.	We can/cannot read.
Те <u>налын</u> кертыда.	Те <u>налын</u> огыда (ода) керт.	You can/cannot take/buy.
Нуно <u>каласен</u> кертыт.	Нуно <u>каласен</u> огыт керт.	They can/cannot speak.

Мый венгрла <u>лудын</u> кертам.	I can read Hungarian.
Кечывалым мый <u>мален</u> ом керт.	I cannot sleep during the day.

Directional:

Verbs of motions are often encountered in pairs consisting of a gerund in *-н* denoting the manner of movement (walking, running, jumping, swimming, flying, etc.), and an auxiliary denoting the directionality (away, up, down, across, etc.). These constructions will be revisited in 34.IV.5. (page 433).

чонешташ ‘to fly’	каяш ‘to go’	<u>чонештен</u> каяш ‘to fly off, to fly away’
чонешташ ‘to fly’	толаш ‘to come’	<u>чонештен</u> толаш ‘to come flying’
ияш ‘to swim’	каяш ‘to go’	<u>ийын</u> каяш ‘to swim off, to swim away’
ияш ‘to swim’	толаш ‘to come’	<u>ийын</u> толаш ‘to come swimming’

Aspectual:

Aspect is the quality of a verb which describes the internal temporal flow of an action: if it is carried out to completion or not, if it has a tangible result or not, how long a time period it lasts, etc. Compare, for example, the simple verb *to love* with the phrase *to fall in love* in English. The phrase *to fall in love* has the distinction that it denotes a transformative process in which an emotion comes into being, while the simple verb denotes the simple presence of an emotion, with no reference to its origin. The distinction here is aspectual. Another tool employed by English for such distinctions are adverbial particles – compare *to eat* and *to eat up*, *to die* and *to die out*, etc.

In Mari, a number of verbs – *шындаш (-ем)* ‘to put, to place’, *лекташ (-ам)* ‘to go, to leave’, *пытараш (-ем)* ‘to finish, to end’, *каяш (-ем)* ‘to go’, and others – have transparent primary/lexical meanings, but can also occur as auxiliaries denoting verbal aspect. When they do, they lose their original lexical meaning. They are coupled with a gerund in *-н*, which carries the core semantics of the pairing. These constructions will be revisited in greater detail in

17.III.5. (page 226); later chapters will discuss the usage of individual verbs as aspectual auxiliaries.

йөраташ 'to love'	шындаш 'to put, to place'	йөрәтен шындаш 'to become fond of, to fall in love'
лудаш 'to read'	лекташ 'to go, to leave'	лудын лекташ 'to read through, to finish reading'
тунемаш 'to learn'	пытараш 'to finish, to end'	тунем пытараш 'to finish a school ~ a course'
мушкаш 'to wash'	налаш 'to take'	мушкын налаш 'to wash out'
ышташ 'to do'	шындаш 'to put, to place'	ыштең шындаш 'to do, to finish, to complete'
кутыраш 'to speak'	налаш 'to take'	кутырен налаш 'to have a talk, to talk'
йошкаргаш 'to become red'	каяш 'to go'	йошкарген каяш 'to turn red'
палаш 'to know'	налаш 'to take'	пален налаш 'to learn, to get to know'

2. Comparative case:

The marker of the comparative case is *-ла*. Note that it is unstressed, unlike the adverbial marker *-ла* (*марла* 'in Mari') – see 4.III.9. (page 84). The basic meaning of the case ending is 'like (something), as (something)'. It is connected to the stem in the same manner as the dative suffix, see 4.III.4. (page 81).

Nominative		Comparative	
төшак	feather bed	төшакла	like a feather bed
тулшол	hot coal	тулшолла	like a hot coal
кайык	Bird	кайыкла	like a bird

The comparative suffix generally follows possessive suffixes: *пөртемла, ачатла*. The other suffix order is less common.

The comparative case is often used with the verb *кояш (-ям)* 'to resemble, to look like, to seem to be'.

Positive	Negative	Translation
Мый <u>авамла</u> коям.	Мый <u>авамла</u> ом кой.	I (don't) resemble my mother.
Тый <u>ачатла</u> коят.	Тый <u>ачатла</u> от кой.	You (don't) resemble your father.
Тудо <u>изажла</u> коеш.	Тудо <u>изажла</u> огеш (ок) кой.	(S)he resembles (doesn't resemble) his/her older brother.
Ме <u>ача-аванала</u> койына.	Ме <u>ача-аванала</u> огына (она) кой.	We (don't) resemble our parents.
Те <u>изадала</u> койыда.	Те <u>изадала</u> огыда (ода) кой.	You (don't) resemble your older brother.
Нуно <u>акаштла</u> койыт.	Нуно <u>акаштла</u> огыт кой.	They (don't) resemble their older sister.

3. Adjectives with short and long forms:

There is a small group of adjectives in Mari that possess a short and a long form. Most of these adjectives denote colors.

Short form	Long form	Translation
йошкар	йошкарге	red
ош	ошо	white
сандал	сандалге	rosy, pink
ужар	ужарге	green
шем	шеме	black

кошар	кошарге	pointed, sharp
ныжыл	ныжылге	tender, gentle

The two forms are synonymous, but are used differently in sentences. When the adjective is used as an attribute (standing before a noun), the short form is used. In other cases, e.g., as a predicative adjective, the long form is used. Note that this usage parallels the long and short forms of the cardinal numbers, see 1.III.6. (page 47).

Short form	Long form
<u>ош</u> пеледыш 'white flower'	Пеледыш <u>ошо</u> . 'The flower is white.'
<u>ужар</u> кож 'green fir tree'	Кож тельмат <u>ужарге</u> . 'Fir trees are green in winter as well.'

4. Object of comparison:

The equivalent for English *than* when used with adjectives in the comparative degree (-рак) is the postposition *деч* 'of, from', which follows the object of comparison.

Йошкар-Ола <u>Волжск деч кугурак</u> .	Yoshkar-Ola is bigger than Volzhsk.
Ануш <u>Эчан деч изирак</u> .	Anush is smaller than Echan.
Кенжеым кече <u>йүд деч кужурак</u> .	In summer the days are longer than the nights.

Note that in such constructions it is also possible for the adjective to be used without the marker of the comparative -рак, i.e., formally in the positive degree (but with comparative meaning).

Лум <u>кагаз деч ошо</u> (~ <u>ошырак</u>).	Snow is whiter than paper.
Юл энгер Элнет <u>энгер деч келге</u> (~ <u>келгырак</u>).	The Volga is deeper than the Elnet (Russian <i>Илеть</i>) river.

5. Superlative degree:

The superlative degree of adjectives (and adverbs) is formed by placing the particle *эн* before the positive degree. Note that the suffix of the comparative degree -рак is not used in the superlative.

Positive	Comparative	Superlative	Translation
поро	порырак	эн поро	good
изи	изирак	эн изи	small
шокшо	шокшырак	эн шокшо	warm, hot
кужу	кужурак	эн кужу	long

IV. Words and word usage

1. идалык, ий 'year':

Both words mean 'year', but they are not used in the same way. *идалык* places greater emphasis on the abstract notion of a period of twelve months, whereas *ий* usually has a modifier and is used to denote a particular year.

Идалыкыште ныл <u>идалык</u> жап.	There are four seasons in a year.
-----------------------------------	-----------------------------------

тиде <u>ийыште</u>	(in) this year
2017-ше <u>ий</u> (кок тўжем луймшо <u>ий</u>)	the year 2017

2. кече, тылзе:

The word *кече* can mean either 'sun' or 'day'; the word *тылзе* can mean either 'moon' or 'month'.

Эрдене <u>кече</u> лектеш.	The sun comes up in the morning.
Кенезым <u>кече</u> йўд деч кужурак.	In summer the days are longer than the nights.
<u>Тылзыш</u> чонештен моштена.	We can fly to the moon.
Идалыкыште латкок <u>тылзе</u> .	There are twelve months in the year.

3. шинчаш (-ам) 'to sit down' ~ шинчаш (-ем) 'to sit':

Note the difference in meaning between these two verbs.

Йоча-влак, айста <u>ынде</u> кочкаш <u>шинчына</u> .	Children, let's sit down now and eat.
Тыйым вучен <u>шинчем</u> .	I'm sitting and waiting for you.

4. шулаш (-ам) 'to cut, to slice' ~ шулаш (-ем) 'to melt':

Note the difference in meaning between these two verbs.

Эчан киндым <u>шулеш</u> .	Echan is slicing bread.
Шошым лум <u>шула</u> .	In spring the snow melts.

5. пуаш (-эм) 'to give' ~ пуаш (-эм) 'to blow':

Note the difference in meaning between these two second conjugation verbs:

Аватлан мом <u>пуэт</u> ?	What are you giving your mother?
Мардеж <u>пуа</u> .	The/a wind is blowing.

6. молан 'to what; why':

The dative form of the interrogative pronoun *мо* 'what' is commonly used in the sense of 'why, for what reason'.

<u>Молан</u> от тол?	Why aren't you coming?
----------------------	------------------------

The word *мо* can also be used, although less commonly, in the sense of 'why'.

<u>Мо</u> пеш шуко мален киеда?	Why do you lie around and sleep so much?
---------------------------------	--

7. урем 'street':

When put in the local cases, this word can also be translated as simply meaning 'outside': *уремыште* 'in the street; outside', *уремыш(ке)* 'into the street; outside'. The proper English translation would be determined by the context.

<u>уремыште</u> лияш (-ям)	to be outside; to be on the street
<u>уремыш(ке)</u> лекташ (-ам)	to go outside; to go out onto the street

V. Exercises

1. Form the gerund in *-н* of the following verbs.

лудаш	тунемаш	кын'елаш	шинчаш (-ем)
кодаш (-ам)	каяш	кочкаш	*малаш
*кодаш (-ем)	йөраташ	вучаш	ойыртеманаш
кутыраш	каналташ	пуаш	илаш
кошташ	ямдылаш	ўжаш	йынгырташ
кояш	ышташ	мушкаш	ужаргаш
толаш	возаш (-ем)	шинчаш (-ам)	пытараш

* *кодаш (-ем)* 'to leave (tr.)', *малаш (-ем)* 'to sleep'

2. Form a construction combining the gerund in *-н* with *керташ*, as in the following example: *каласаш* 'to speak' > *каласен керташ* 'to be able to speak'.

1) полшаш	3) пытараш	5) вучаш	7) каналташ
2) ямдылаш	4) толаш	6) налаш	8) *чыла вере малаш

* *чыла вере* 'everywhere, anywhere'

3. Form the gerunds of the following verbs and insert them into the proper sentences: *полшаш*, *кочкаш*, **ончаш*, *вучаш*, *ышташ*, *лудаш*.

- 1) Мыйын *шинчам черле, мый ... ом керт.
- 2) Изи Вёдыр *чыла *буквам пала, тудо ... кертеш.
- 3) Мый тиде пашам ... ом керт, *кидем коршта.
- 4) Нуно тендам ... огыт керт, жапышт уке.
- 5) Мемнан пашана пеш шуко, те мыланна ... кертыда?
- 6) Тудын *пўйжө коршта, ... ок керт.

* *шинча* 'eye', *чыла* 'all, everything', *ончаш (-ем)* 'to look at; to see', *буква* 'letter (of the alphabet)', *кид* 'arm, hand', *пўй* 'tooth'

4. Complete the following dialogue, using negated forms of the verb *керташ*.

- a) – Тый мылам полшен кертат? – Уке, кызыт полшен ом керт, жапем уке.
 – А Йыван полшен кертеш? – Уке, тудат
 – Тый мыйым вучен кертат? – Уке, мый
 – А Серге? – Уке, Сергеат
- b) – Тый таче пашам ыштен кертат? – Уке, ом керт, *йолем коршта.
 – А Пётыр ден Йыван? – Уке, нунат
- c) – Тый тиде *погынымашыш каен кертат? – Уке, ом керт, мый черле улам.
 – А Ирук ден Верук? – Уке,
- d) – Тый таче *шольыч дене кодын кертат? – Уке, ом керт, мыланем университетыш кайыман.
 – А тый, Нина? – Уке, мылакат

* йол 'leg, foot', погынымаш 'meeting', шольо '(younger) brother'

5. Give negated answers to the following questions.

- 1) Те (Pl.) *кечывалым мален кертыда?
- 2) Тый мыйым кас марте вучен кертат?
- 3) Тый мыланем марий йылмым туныктен кертат?
- 4) Тиде черле кайык чонештен кертеш?
- 5) Таче кастане мыланем йынгыртен кертат?
- 6) Эчан рушарнян театрыш каен кертеш?
- 7) Тиде *предложенийым *руш йылмыш *кусарен кертат?

* кечывалым 'at noon, during the day', предложений 'sentence', руш 'Russian', кусараш (-ем) 'to translate'

6. Translate into Mari.

- 1) I can help you (Sg.).
- 2) He cannot come this evening.
- 3) We cannot teach you (Pl.); we don't know Finnish /финн йылме/.
- 4) They can finish this work on Sunday.
- 5) I cannot love him/her. (S)he is not a good person (= is not good).
- 6) You (Pl.) can rest a bit.

7. Form constructions with a gerund and a main verb and give a translation. Example: шолташ + кочкаш > шолтен кочкаш 'to cook and eat'.

кочкаш + шинчаш (-ем)	малаш + *кияш	ырыкташ + кочкаш
вучаш + шинчаш (-ем)	малаш + шинчаш (-ем)	шинчаш (-ем) + каналташ

* кияш (-ем) 'to lie'

8. Translate into English.

- 1) Тиде ийыште тудо университетым тунем ок пытаре.
- 2) Мом те ыштеда? – Кочкын шинчена.
- 3) Тый тыште мом ыштет? – Тыйым вучен шинчем.
- 4) Мо пеш шуко мален киеда? Кын'елза!
- 5) Изи ўдыр аважын кидыштыже мален шинча.
- 6) Мый тудым *ўжын ом тол.

* *ўжын толаш (-ам)* 'to invite'

9. Transform the verbs connected with *да* into a construction with a gerund and a main verb.

- 1) Шўжаретлан шўрым шолто да йўктө!
- 2) Ачат толеш да *пура.
- 3) Мый изиш шинчем да каналтем.
- 4) Мыйын кочмем шуэш, *шўрым ырыктем да кочкам.

* *пураш (-ем)* 'to enter, to come in', *шўр* 'soup'

10. Translate into English.

- 1) *Йолташетым ўжын тол, тудо мыланна полшен кертеш.
- 2) «Мыланем ачам ола гыч шуко книгаг *налын толеш», манеш изи Роза.
- 3) Тиде *упражненийым лудын лекса.
- 4) Мыланем Эчан дене кутырен налаш кўлеш.
- 5) Книгаг лудын, шуко *пален налаш лиеш.
- 6) Пўтырын шольыжо, *сумкам налын, уремыш *лектын кая.

* *йолташ* 'friend', *налын толаш (-ам)* 'to bring', *упражнений* 'exercise', *пален налаш (-ам)* 'to learn, to get to know', *сумка* 'bag', *лектын каяш (-ем)* 'to go out, to go away'

11. Answer the following questions.

- 1) Пашатым кунам *ыштен пытарет? (5 o'clock)
- 2) Те (Pl.) мыняр шагатлан *мален кын'елыда? (6 o'clock)
- 3) Кўм ужын, Ануш йошкарген кая? (Йыван)
- 4) Серге эргыжлан мом налын толеш? (пўлек)

* *ыштен пытараш (-ем)* 'to finish (tr.)', *мален кын'елаш (-ам)* 'to get up, to get out of bed'

12. Translate into Mari. Use the following auxiliary constructions as needed: *лудын лекташ*, *пален налаш*, *чонештен каяш*, *мален кын'елаш*, *кутырен налаш*, *тунем пытараш*.

- 1) Birds fly off to a warm country in the fall.
- 2) Sergey, talk to the editor /редактор/.
- 3) I have to find out when the train /поезд/ from Moscow /Москва/ arrives.
- 4) Read this poem through and learn it.
- 5) At what time do you get up in the morning?
- 6) This year Ivan's son will finish school.

13. Form the comparative case of the following nouns and adjectives.

кече
*рвезе

изи ўдыр
мардеж

изи
черле

* *рвезе* 'boy; young'

14. Read and complete the following dialogues.

– Ануш, тый черлыла коят. Моч коршта?
– Вуем пеш коршта.

– Ануш, Пётыр, те Мода ... ?
– ...

– Эчан, тый көла коят?
– Ачамла.
– А шўжарет?
– Шўжарем

15. Read and translate the following sentences. Pay attention to the difference in meaning of the unstressed marker of the comparative case *-ла* and the stressed adverbial ending *-ла* used in connection with languages, see 4.III.9. (page 84).

- 1) Ме рушла, *н'емычла, марла шуко лудына.
- 2) Мый венгрла изиш кутырем.
- 3) Тиде изи ўдыр *кугыенла пашам ышта.
- 4) Эргым, мо изи йочала *шортат?

* *н'емыч*, 'German', *кугыен* 'adult', *шорташ (-ам)* 'to cry'

16. Form sentences with the words given, and translate them. Use appropriate inflectional suffixes as needed.

- 1) кайык, *кагаз, *самолёт, каяш, чонешташ
- 2) шольо, мардеж, мыйын, эрташ, каяш
- 3) тёшак, кояш, мамык, теле, мланде
- 4) йошкаргаш, кече, шошо, лекташ, тулшол

* *кагаз* 'paper', *самолёт* 'airplane'

17. Add the appropriate case suffixes. In sentences 3 and 6 add a possessive suffix as well.

- 1) Ме Йошкар-Ола... илена.
- 2) Вёдыр школ... кая.
- 3) Елу ден Серге йоча... йёратат.
- 4) Ивановмыт еш... ече дене мунчалташ каят.
- 5) Айста *диван... шинчына.
- 6) Мый *ака... коям.
- 7) Саша... ўдыржё университет... тунемеш.

* *диван* 'couch, sofa', *ака* '(elder) sister'

18. Read and translate.

- 1) Телым пушенге-влак ошо улыт, кенежым – ужарге.
- 2) Ош *пеледышым мый ом йöрате.
- 3) Чодыраште ужар шудо шочеш.
- 4) изи Ануш
- 5) Ануш изи.
- 6) ужар пушенге
- 7) Пушенге ужарге.
- 8) шокшо шошо
- 9) Шошо шокшо.

* *пеледыш* ‘flower’

19. Choose the correct form of the adjective.

- 1) (шеш, шеме) ... *пальто мыланем ок келше. Ирукын пальтожо
- 2) (ош, ошо) Телым мланде лум мландым *петыра.
- 3) (йошкар, йошкарге) Уремыште ... *флаг коеш. Розан *чурыйже
- 4) (ужар, ужарге) Кенежым пушенге-влак ... *шогат. ... шудым поген ямдылыза.

* *пальто* ‘(over)coat’, *петыраш (-ем)* ‘to close; to cover’, *флаг* ‘flag’, *чурый* ‘face’, *шогаш (-ем)* ‘to stand’

20. Form the comparative and superlative degrees.

шокшо	йүштö	шuko
чот	сай	изи

21. Form sentences as in the following example: *Ануш – Эчан (изи) > Ануш Эчан деч изирак.*

- 1) Эчан – Ануш (кугу)
- 2) Йошкар-Ола – Волжск (кугу)
- 3) кагаз – лум (ошо)
- 4) кенежым кече – *йүд (*кужу)
- 5) Кичиер – Яльчик (изи)

* *йүд* ‘night’, *кужу* ‘long, tall, high’

22. Reformulate the following sentences as in the following example: *Эчан Ануш деч кузурак > Ануш Эчан деч изирак.*

- 1) Теле кенеж деч йүштырак.
- 2) Шошо лум теле лум деч шемырак.
- 3) *Пырыс *пий деч изирак.
- 4) *Йолварня *кидпарня деч *күчыкрак.

* *пырыс* ‘cat’, *пий* ‘dog’, *йолварня* ‘toe’, *кидпарня* ‘finger’, *күчык* ‘short’

23. Use the adjectives or adverbs given in the comparative and superlative degrees.

- 1) Мыйын авам поро. – Мыйын – А мыйын
- 2) Шошым йүд кужу. – Шыжым – А телым
- 3) Шыжым игече шокшо. – Шошым – А кенезым
- 4) Ивук вара толеш. – Пöтыр – А Лиза
- 5) Нинан *үпшö шеме. Вöдырын – А Ирукын

* үл 'hair'

24. Answer the following questions about the text *Идалык жап*.

- 1) Воспитатель Ануш дене мо нерген кутыра?
- 2) Идалыкыште мыняр идалык жап?
- 3) Шошо почеш могай идалык жап толеш?
- 4) Теле деч вара мо толеш?
- 5) Могай идалык жапым Ануш эн чот йöрата?
- 6) Молан Анушлан теле келша?
- 7) А тыланда могай идалык жап келша? Молан?

25. Insert the following adjectives into the appropriate sentences: *йүштö, шокшо 2x, ошо, ужарге, изи*.

- 1) ... теле почеш ... шошо толеш.
- 2) ... лум мландыште кия.
- 3) Кайык-влак ... эл гыч шошым чонештен толыт.
- 4) Кенезым пушенге-влак ... шогат.
- 5) Таче ... йүр йүреш.

26. Fill in the blanks with the appropriate verbs: *чонештен толаш, чонештен каяш, лекташ, йүраш, шочаш, шулаш (-ем), лумаш*.

- 1) Телым лум
- 2) Шошым лум
- 3) Эрдене кече
- 4) Шыжым йүр
- 5) Шошым кайык-влак
- 6) Шыжым кайык-влак
- 7) Кенезым тюрлö саска

27. Answer the following questions.

- 1) Шошым игече могай?
- 2) Кенезым чодыраште мо шочеш?
- 3) Телым тый мо дене мунчалтет?
- 4) Йӱр кунам чӱчкыдын йӱреш?
- 5) Кече кунам шагал ырыкта?
- 6) Тый йонылыш чӱчкыдын лият?
- 7) Теле кече шошо кече деч мо дене ойыртегалтеш?
- 8) У ий пайрем тыланда келша?
- 9) Йоча-влак У ий пайремым молан йӱратат?
- 10) Йӱштӧ мардеж кунам пуа?

28. Put the words in parentheses into the appropriate case.

Йоча-влак (У ий пайрем) пеш чот йӱратат. Нуно (Йӱштӧ Кугыза) вучат. (Йӱштӧ Кугыза) теле нерген, У ий нерген (почеламут) *каласкалат. Йӱштӧ Кугыза (йоча-влак) тӱрлӧ (пӧлек) конда.

* *каласкалаш (-ем)* 'to tell, to talk, to recite'

29. Fill in the blanks with the appropriate conjunction or postposition.

- 1) Ивук ... Эчан игече ... кутырат.
- 2) Мый школ ... толам.
- 3) Йошкар-Ола ... *Озан ... 150 *менге.
- 4) Таче Сапаевмыт ... уна-влак толыт.
- 5) Шошо ... кенез толеш.
- 6) Кум кече ... мыланем поликлиникиш кайыман.
- 7) Елу тендам кас ... вучен ок керт.
- 8) *Элнет *Ӱшӱт ... кужурак.

* *Озан* 'Kazan', *менге* 'kilometer', *Элнет* '(river in Eastern Mari El, Russian: *Илеть*)', *Ӱшӱт* '(river in Eastern Mari El, Russian: *Юшум*)'

30. Write down the dictation.

